

LIDSKOPRÁVNÍ PROFESE SOCIÁLNÍ PRÁCE JAKO VÝZNAMNÝ A INSPIRATIVNÍ AKTÉR SOCIÁLNÍ POLITIKY

SOCIAL WORK AS A HUMAN RIGHTS-RELATED PROFESSION AS AN IMPORTANT AND INSPIRATIONAL ACTOR FOR THE FIELD OF SOCIAL POLITICS

René Milfait

***Abstract:** The article introduces social work as a human rights-related profession. It goes from the imparted ethos of the profession based on relevant, most considerable, ethical codes of social workers and their current mission statement. It also refers to all mandates of the profession, its motivation and practical justification, to the quality of provided services, explanation of objectives and viewpoints related to social issues, to education and involvement in creating a more dignified and socially just society and world in connection to the stated objectives, principles, focus and vision of the field of social politics.*

The methodology will be based on combination of analytical, comparative and hermeneutical activities and related to the main methodology of social ethics, i.e. the "see-judge-act" procedure.

The aim of the article is to reflect the intersections of interests and different insights of the main human rights-related tools, their usage and consequences of the different approaches.

From the ethical, as well as the inherent human rights-related point of view, the article offered the measures and criteria of morality regarding the scope and efforts of both abovementioned disciplines and in context of pluralistic society. The affinity of interests in social work and social politics was proven, as well as the necessity to respect their specifics.

The article documents and recommends social work – a human rights-related profession – as an important and inspirational actor for the field of social politics and its formation, as well as for a more humane formation of the life of individuals, society and the world as a whole. It also supports multidisciplinary cooperation for an interdisciplinary effect.

Keywords: Social Work, Human Rights, Social Policy, Human Dignity, Social Justice, Solidarity, Ethics.

Úvod

Étos, výkon profese sociální práce, příprava na ni a její výklad cílů a stanovisek k sociálněpolitickým otázkám zahrnuje realistické pojetí konkrétního jedinečného člověka v síti jeho vztahů i struktury a procesy, které jedince a jeho meziosobní vztahy přesahují a ovlivňují jeho život i soužití celku pluralitní společnosti a světa. Proto je

profese vystavěna na lidskoprávní bázi ve spojitosti s principy sociální spravedlnosti a solidarity. Obor sociální politika taky operuje s hlavními principy lidské důstojnosti, sociální spravedlnosti a solidarity, zdůrazňuje potřebu mravních kvalit jedince i společnosti a chce k nim přispívat. Zabývá se rovněž oblastí sociálních problémů a rizik v souvislosti s jedincem i přesahujícími procesy a strukturami. Etické principy a postoje vzorce sociální spravedlnosti a solidarity odvozované z lidské důstojnosti náleží taky k hlavním nástrojům disciplíny (teologická sociální) etika, jež se zabývá ze své perspektivy strukturami, procesy a většími celky, které přesahují a ovlivňují život jedince, jeho meziosobních vztahů a soužití.

V pluralitní společnosti argumentuje často prostřednictvím lidských práv a jde jí o lidsky důstojné a spravedlivé utváření společnosti a světa. Autor jako teologický etik chce tímto i ocenit deklarovaná zaměření obou uvedených oborových partnerek a poukázat na jejich možný přínos k rozvoji lidskoprávní kultury a humánního utváření společnosti vůbec.

1 Vzájemnost sociální práce a sociální politiky

Proto bude v naznačeném kontextu cílem představit a odůvodnit sociální práci jako lidskoprávní profesi na základě jejího sebesdělení v relevantních zdrojích spojených s étosem a aktuálním programovým prohlášením a pohlédnout na ni jako na určitého aktéra sociální politiky.

Dále bude krátce předloženo pojetí oboru sociální politiky v souvislosti se sebesdělením sociální práce, s vlastními hlavními principy a cíli a zacházením s pojmy z oblasti etiky. Po diskusi bude nabídnuto, jak disciplína etika rozumí hlavně zmiňovaným principům sociální spravedlnosti a solidarity.

2 Metodika

Dojde tak k analytické, srovnávací, syntetické, deduktivní, induktivní a hermeneutické metodické činnosti. Vše bude konáno v souvislosti s hlavní metodikou sociální etiky, tedy trojkrokem vidět – posoudit - jednat, jenž bude zahrnovat popis, reflexi, konzistentní dávání do souvislostí, mezioborovost, zhodnocení a návrhy porozumění stěžejním pojmům a jejich používání.

3 Sociální práce a sociální politika pro lidsky důstojnější a sociálně spravedlivější svět

3.1 Sebeředstavení sociální práce jako lidskoprávní profese

Relevantní zástupci profese sociální práce ji prezentují jako profesi, která podporuje sociální změnu, rozvoj a soudržnost, řešení problémů v lidských vztazích i zmocnění a osvobození lidí, aby se zlepšil jejich život ve směru dobrého lidského bytí. Opírá se přitom o teorie lidského chování, své profese, sociálních a humanitních věd i sociální systémy a tím intervnuje na pomezí jedince a prostředí. Fundamentální význam pro ni mají principy lidských práv, sociální spravedlnosti, společenská

zodpovědnost a respekt k rozmanitostem. Zavazuje lidi i struktury, aby se vyrovnávali s výzvami života a zlepšovali blaho (IFSW/IASSW, 2004, 2013)⁵.

O podpoře lidské důstojnosti a lidských práv i o sociální soudržnosti hovoří rovněž Doporučení Rady Evropy o sociálních pracovnících (2001). Principy lidských práv a sociální spravedlnosti představují pro profesní organizace základ všech aktivit (IFSW Europe e. V., 2013). Proto taky odmítají smlouvy, které lidským právům odporují (ÖBDS, 2004)⁶.

Etický kodex sociálních pracovníků ČR (2006) mluví o lidskoprávních dokumentech relevantních pro praxi sociálního pracovníka a konstatuje, že je „sociální práce založena na hodnotách demokracie, lidských práv a sociální spravedlnosti“, že „sociální pracovník respektuje právo každého jedince na seberealizaci v takové míře, aby současně nedocházelo k omezení stejného práva druhých lidí“, že svými znalostmi, dovednostmi a zkušenostmi „pomáhá jednotlivcům, jednotlivým skupinám, komunitám a sdružení občanů při jejich rozvoji a při řešení konfliktů jednotlivců se společností a jejich následků.“

3.1.1 Lidská práva podstatným aspektem étosu, kvality služeb a služby společnosti

Etické vědomí považují sociální pracovníci za základní součást své praxe, způsobilost a závazek eticky informovaně se rozhodovat a jednat za podstatný aspekt kvality služby (IFSW, 2004). Při řešení etických dilemat a stimulaci etické praxe jim má pomoci lidskoprávní způsobilost, protože jejich každodenním úkolem při práci s jedinci, rodinami či skupinami nebo při působení na politické úrovni je konfrontace základních potřeb, rizik a lidských práv i zodpovědnosti. Uznávají, že každý jejich profesní etický kodex implementuje lidská práva do výuky i praxe sociální práce. Chtějí vytrvale potírat různé formy sociální nespravedlnosti, a to i cestou sociálních a politických akcí, rozvojem politiky a vzdělávání (IFSW, 2010). Veřejně mají zastávat uskutečňování práv sociálně poškozených, podněcovat, spoluutvářet politické procesy a mobilizovat pro ně potřebné síly. Tím vším vykonávají sociální pracovníci nenahraditelnou službu demokratické společnosti (DBSH, 1997)⁷.

3.1.2 S dalšími ve směru důstojnějšího a sociálně spravedlivějšího světa

Sociální pracovníci, vzdělavatelé a aktéři sociálního rozvoje dosvědčují denně změny v osobním, sociálním i komunitním životě. Společně usilují o změnu, sociální spravedlnost a univerzální implementaci lidských práv, a to na všech úrovních.

Nejvýznamnější profesní organizace (IFSW, IASSW, ICSW⁸) uznávají ve svém dokumentu *The Global Agenda For Social Work and Social Development: Commitment to Action* (dále jen *Global Agenda*)⁹ vliv minulých i současných politických, ekonomických, kulturních a sociálních poměrů na život lidí a jejich

⁵ IFSW=Mezinárodní federace sociálních pracovníků; IASSW=Mezinárodní asociace vzdělavatelů v sociální práci.

⁶ ÖBDS=Rakouský profesní svaz diplomovaných sociálních pracovníků/pracovnic.

⁷ DBSH=Německý profesní svaz pro sociální práci.

⁸ Nevládní organizace the International Council on Social Welfare reprezentuje organizace z celého světa, které jsou zapojeny do programů podpory sociální spravedlnosti, sociálního rozvoje a péče.

rozdílné důsledky pro globální, národní i lokální společenství. A proto speciálně uznávají, že všechna lidská práva jsou dosažitelná jen pro menšinu světové populace.

Proto se cítí být vázání hájením nového světového řádu, v němž se uskutečňuje respekt k lidské důstojnosti a lidským právům. Z toho důvodu usilují o takové řízení globální ekonomiky, jež chrání a podporuje sociální spravedlnost a lidská práva, a požadují univerzální implementaci mezinárodních úmluv a dalších nástrojů týkajících se všech nedílných kategorií lidských práv všech lidí, mezi nimiž pak jmenují některé zvláště zranitelné skupiny.

Zavazují se tak k podpoře, ovlivňování a utváření struktur a systémů, které ukazují na hlavní příčiny nerovnosti a útlu. Závazek chtějí naplňovat společně s adresáty svých služeb i s ostatními, kteří sdílejí jejich cíle a úsilí utvářet sociálně spravedlivější a férovější svět. K prioritám svých snah řadí v aktuálním období (2012-2016) prosazování důstojnosti lidí a sociální i ekonomické rovnosti. Přislíbují, že budou podporovat vzdělávání sociálních pracovníků, jež je připraví na etické a informované intervence, a politiku zaměřenou na sociální inkluzi, soudržnost a na dosahování sociálního a ekonomického blaha všech osob, opět včetně těch zvláště zranitelných (Global Agenda, 2012).

V Global Agenda chápané jako programové prohlášení profese se staví sociální pracovníci na globální i lokální úrovni k sociální nerovnosti, míře sociální ochrany a sociálních jistot. Prohlášením chtějí připomínat kořeny sociální práce, které spočívají v respektování, ochraně a zajištění práva každého člověka na důstojné životní podmínky, ve snaze zlepšovat lidské životy i život společnosti jako celku. Taky se jako profese hlásí „k spoluzodpovědnosti za řešení závažných sociálních problémů společnosti v globálním rozměru.“ Tím se dostávají do profesního vzdělávání témat, mezi něž patří i lidská důstojnost, sociální spravedlnost, solidarita apod. Takto pojatá sociální práce se označí za politickou (Levická/Levická, 2013).

3.1.3 Nedílná lidskoprávní báze ve všech mandátech

Sociální pracovníci vykonávají profesi, která patří k těm hlavním, jejichž zaměření jsou úzce spojena s respektováním, ochranou a zajišťováním všech nedílných lidských práv (IFSW, 1994). Z principů výše zmíněného mezinárodního etického kodexu sociálních pracovníků vyvozují zástupci profese závěr, že přijímají podíl na zodpovědnosti stavět se proti všemu porušování lidských práv a odstraňovat jej. Prohlašují dle základní koncepce sociální práce svou profesi za lidskoprávní, přičemž odkazují na princip lidské důstojnosti každého člověka a hlavní cíle spočívající v podporování spravedlivých sociálních struktur, které jsou schopny poskytovat lidem sociální jistotu a rozvoj (IFSW Europe e. V., 2010).

Sociální práce je vázána trojím mandátem, přičemž v každém z nich hrají roli lidská práva, sociální spravedlnost, solidarita a souvislost se sociální politikou: mandátem pomoci, prevence a kontroly vzhledem k společnosti (např. zprostředkování sociálních problémů, jejich příčin a důsledků na individuální i strukturální rovině, zasazování se za solidární společnost zachovávající lidská práva a spravedlivě

⁹ V evropském regionu se rámec spolupráce těchto tří organizací spolu dalšími označuje European Network for Social Action.

rozdělující prostředky) a zaměstnavateli (např. pečlivé plnění svých úkolů dle maxim profesního kodexu i snaha, aby toto naplňovala i organizace, případné rozdílnosti či konflikty řešit dle etického kodexu), vůči implicitním nebo vysloveným požadavkům adresátů pomoci (např. vnímání s reflektovanou a kontrolovanou empatickou náklonností, pozorností a upřímností k osobnosti a nouzi, nezneužití důvěry, posilování vědomí práv i povinností) a s ohledem na vlastní profesi (odborné vědomosti a metody, sociální politika, kolegiální vztahy utvářené upřímností a úctou, étos založený v lidských právech a sociální spravedlnosti, přičemž právě lidská práva jsou pro sociální pracovníky důležitými průvodci v možných konfliktech mezi prvním a druhým mandátem i základem pro nezávislé, kritické posouzení národního i mezinárodního zákonodárství) (AvenirSocial¹⁰, 2010; Staub-Bernasconi, 2008, s. 9; Lob-Hüdepohl, 2007, s. 113).

3.1.4 Lidská práva v odůvodnění, motivaci a vzdělávání

Sociální pracovníci konstatují, že lidská práva pro ně představují regulativní ideu sociální práce, nutné měřítko a orientaci pro konstruktivní jednání, že jsou neoddělitelnou součástí teorie, morálních přesvědčení, étosu, etiky i praxe. Tato práva korespondují se základními lidskými potřebami, které se i jako základní etické požadavky stávají kodifikovanými právními nároky. Snaží se v různých politických systémech a kontextech hájit, podporovat, prosazovat lidská práva a jsou si vědomi toho, že to vše taky záleží na státní i mezinárodní politice v oblasti ekonomiky a sociálního rozvoje. Lidská práva ztělesňují odůvodnění sociální práce a motivaci pro praxi. Proto považují hájení nedílných lidských práv za tak integrální součást profese, že chtějí takto působit, i když to bude mít pro některé z nich v některých systémech závažné negativní důsledky.

Lidská práva mají být pevnou součástí učebních plánů škol. Sociální práce chce respektovat různé místní, kulturní, sociálněpolitické tradice, pokud ale neporušují lidská práva. Cílem lidskoprávního působení v rámci sociální práce je na individuální rovině naplňování lidské důstojnosti (lidská práva jako zásadní podmínky lidsky důstojného života formulují obsahové jádro lidské důstojnosti včetně minimálního standardu ekonomické a sociokulturní výbavy a kompetence, jež někomu jako členovi demokratického právního státu umožňuje samostatně jednat, vést a koncipovat svůj život), na rovině společnosti společenská inkluze, sociální spravedlnost i sociální změny s ohledem na ohrožující sociální struktury a kulturní vzorce a dlouhodobě pak přispívání k lidskoprávní kultuře.

3.1.5 Lidská práva pro výklad cílů a stanoviska k sociálním otázkám

Lidská práva poskytují sociální práci možnost vyložit i své dlouhodobé cíle a zaujímat stanovisko k sociálním otázkám. Z konkretizovaných kroků jak podporovat uskutečňování lidských práv zazní inkluze marginalizovaných, sociálně vyloučených, nemajetných, znevýhodněných, zranitelných lidí, poukazování na bariéry, nerovnosti a nespravedlnosti ve společnosti, mravné jednání s lidmi a zasazování se za změny v procesech a strukturálních podmínkách. Dále uvádějí ochranu zvláště zranitelných

¹⁰ AvenirSocial-sociální práce Švýcarsko=zastupuje zájmy diplomovaných pracovníků profese sociální práce, sociální pedagogiky a výchovy dětí.

lidí, angažmá v sociálních a politických akcích s cílem ovlivňovat sociální politiku, podněty k stabilní společnosti, která neporušuje lidská práva, respekt vůči tradicím, kulturám, morálním postojům a náboženstvím mezi etnickými a společenskými skupinami (pokud ale nejsou v rozporu s lidskými právy člověka) podporu sociální spravedlnosti, prevenci. Čteme i o předpokladu pro naplněné lidské bytí, jenž spočívá ve vzájemně respektujícím uznání druhého, vyvážené spravedlivé kooperaci lidí a ve spravedlivých sociálních strukturách (AvenierSocial; IFSW/IASSW, 2010; IFSW, 2004; IFSW Europe, 2010; AKADEMIKER förbundet SSR¹¹, 2006; Staub-Bernasconi; Lob-Hüdepohl).

3.2 Sebepředstavení sociální politiky

Při snaze vymezit sociální politiku zazní i poznámka, že sociální politika souvisí rovněž s mravními normami, podílí se na „morálním a názorovém klimatu společnosti“ tím, že se zaměřuje na člověka a působí na jeho „hodnotové orientace, názory, postoje a chování“, že se dotýká různých „sociálních vztahů, podmínek a procesů“, základních životních potřeb a podmínek jedinců a skupin, rozvoje jedince i celku a že usiluje o blaho a prospěch člověka, o zajištění a udržení sociální suverenity a sociálního bezpečí, přičemž zmiňuje určité zásady, které jsou ve společnosti obecně přijímány a podle nichž postupuje. Směřuje k sociálně spravedlivé společnosti a k „lidsky důstojnému a společensky přijatelnému životnímu standardu, jeho růstu a zdokonalování.“ Jedná na poli prevence sociálních problémů a rizik, kde působí pomocí systémových i intervenčních sociálních opatření, současně odpovídá na již vzniklé důsledky sociálních rizik a problémů. Hlásí se k sociální spravedlnosti, solidaritě, participaci, subsidiaritě jako k základním principům, které pro ni znamenají ústřední optiku postupu a hodnocení. Ohledně volby daných principů nám připomene, že zde hraje roli filosofické myšlení v kontextu konkrétního regionu (Krebs et al., 2010, s. 18-25, 47-48).

K základním rysům sociální politiky náleží i dlouhodobost, jež je spojena s určitou vizí, koncepcí, programem (Krebs et al., 2010, s. 476, 24). Mezi očekávanými trendy české sociální politiky se kromě jiného uvádí vědecko-technický pokrok spojovaný s potřebou etické a mravní kvality jedinců i s předpokládaným rizikem konfliktů a sociální nestability. Dále je to globalita se svými sociálními důsledky souvisejícími se zvyšující se vzájemnou závislostí jedinců, institucí a systémů i s nutností nalézat společné hodnoty. Následně se jedná o sladěnost subjektivity - spojenou taky s hodnotami - a společenských zájmů.

Zdůrazňuje se etický rozměr transformace, který zahrnuje i myšlení a postoje lidí. Sociální politika se má sama podílet na utváření určitých hodnot a postojů občanů a chce se účastnit procesu proměny či kultivace člověka. Zmíněná kultivace zahrnuje i postoje a hodnoty jedinců a tím i fungování tržní ekonomiky s etickým rámcem. Proto se sociální politika označí za obor, který přispívá k „utváření morálního profilu budoucí společnosti.“ Důležitou roli přitom bude hrát vzdělávání a celospolečenské prevence a řešení nežádoucích sociálních situací. Poukazuje se na potřebu zbavovat sociální politiku podrobenosti ambicím politických stran a naopak politické subjekty

¹¹ Akademikerförbundet SSR=Unie diplomovaných členů profesí sociálních věd a sociální práce Švédska.

a stát směřovat k naplňování sociálně spravedlivé, „tj. eticky přijatelné společnosti“. Za předpoklad takové společnosti se považují politická kultura a morální zodpovědnost oněch politických subjektů. Pro vnímání sociální spravedlnosti ve společnosti se vyžaduje vytváření, respektování a vymáhání sociálního zákonodárství jako určitého základního rámce. Na jiném místě se dozvíme, že legitimitu sociální spravedlnosti „tvoří zákonodárství a právní normy“. (Krebs et al., 2010, s. 476-480, 28).

Solidarita je v publikaci o sociální politice označena za „morální a etickou hodnotu“ a respektovanou společenskou normu. Podotýká se, že „její uplatňování vede“ k vzájemné podpoře, porozumění, pospolitosti, pomoci i odpovědnosti, sociální soudržnosti společnosti, prevenci sociálních konfliktů a zajištění lidsky důstojného života všech občanů. Solidarita potvrzuje pojetí člověka jako sociální bytosti odkázané na druhé a na soužití. Kromě celospolečenské, „sociálně státní“ solidarity, se připomíná potřebný růst solidarity nestátních subjektů. Podle této učebnice sociální politiky nebude solidarita morální hodnotou pro ty, jimž jsou kráceny zasloužené příjmy, což se považuje za omezování svobody, nespravedlnost „v zájmu sociální spravedlnosti“ některých. Jako hlavní etické kritérium pro posouzení celospolečenské solidarity se zde stanovuje přiměřenost s ohledem na potřeby rozvoje ekonomiky a následně vzhledem k profitujícím a přispívajícím (Krebs et al., 2010, s. 484-486, 32).

4 Diskuse

4.1 Jaké morálky a vize?

Diskutovat můžeme o tom, jak ony mravní normy souvisí se sociální politikou a o které normy se jedná; co vystihuje morální klima společnosti, které zásady ve společnosti obecně přijímané se myslí; co nastane, bude-li vyznačen lidsky důstojný životní standard, který ale bude třeba společensky nepřijatelný...Zda podobný výrok neobsahuje nebezpečí podrobovat lidsky důstojný standard konkretizovaný v demokratickém právním řádu základními lidskými právy schválení někoho či určité skupiny ve společnosti, čímž by byla taková přijatelnost vlastně nadřazena lidskoprávním standardům, a tím i uvedeným principům sociální politiky. Nakonec i poznámka o roli filosofických myšlenek v evropském regionu nemůže neodkazovat na ideu lidských práv vyvozovaných z lidskoprávního principu lidské důstojnosti. Příkladem může být Charta základních práv EU (2000), která ve své preambuli sděluje, že si je vědoma „svého duchovního a mravního dědictví“ a že se opírá o nedílné, všeobecné hodnoty lidské důstojnosti, svobody, rovnosti a solidarity.“

Dále můžeme připomenout etické kodexy sociálních pracovníků, které uvádějí, že jejich profese nechává své základy žít z humanitárních, demokratických a náboženských idejí. Bude taky otázkou, pomocí čeho takovou vizi sociální politiky vyjádřit. Sociální práce se hlásí k tomu, že vystihuje své dlouhodobé cíle pomocí lidských práv. Jako důležitý aktér sociální politiky může být tedy inspirací.

Deklarovaná stoupající poptávka po etické a mravní kvalitě jedinců s největší pravděpodobností naznačuje, že půjde o jedince, kteří disponují znalostmi a dovednostmi etických úvah i mravní způsobilostí zodpovědně smýšlet, rozhodovat se a jednat. Jen bude jednou ze stěžejních otázek, podle kterých etických měřítek se tak

má být, kdo je stanovit, kde je možno se s nimi seznámit, jak si je osvojovat a kde hledat zdroje k jejich žití; to vše v kontextu pluralitní společnosti, kde existují různá individuální a skupinová přesvědčení o tom, co je a není morální, tzn. různé morálky. Kdo pak a podle čeho posoudí etickou a ještě obtížněji mravní kvalitu jedinců, jaká má být ona proměna člověka a v jakém smyslu vysvětlovat kultivaci osobnosti? Nebo lze najít, poskytnout určitá společná bezpodmínečně závazná etická měřítká a dohodnout se na nich jako na moraliť, v jejímž testu musí obstát všechny morálky, abychom je mohli označit za skutečně morální?

Jestliže přitakáme, odkud vycházet? Nejen v souvislosti s lidskoprávní profesí sociální práce a sociální politikou můžeme nabídnout základní lidská práva, která v sekulárním právním státě dostávají nejvyšší etickoprávní sílu. Ona nikoho nevyklučují, zahrnují všechny, vykrystalizovala v nich fundamentální etická a morální přesvědčení a pojetí člověka a poskytují prostor pro jednotlivé etické tradice i tím, že jim dávají slovo, aby vyložily své spojitosti s lidskými právy. Podobně se lze ptát a odpovědět v souvislosti s vyznaným úsilím sociální politiky o „utváření morálního profilu budoucí společnosti“, s používáním pojmu hodnota a s oznámeným etickým rozměrem transformace a fungování tržní ekonomiky. Takto vlastně postupuje sociální práce, když si jako fundament ustanoví lidskou důstojnost, lidská práva z ní vyvozovaná a sociální spravedlnost. Opět je jako nenahraditelný aktér sociální politiky pro ni inspirací.

4.2 Jaká solidarita?

Můžeme si položit minimálně tyto otázky: proč se hovoří o solidaritě jako o morální a etické hodnotě, když se v disciplíně etika (Milfait, 2012, s. 40-46) používání adjektiv morální a etické považuje většinou za synonymní? Anebo autorka zná jemnou odlišnost, jež by u jednání a usuzování z hlediska morality jako hlavních předmětů etiky použila výraz morální a u výpovědi o těchto morálních soudech termín etický, protože se týká reflexe etiky? Pak by měla být morální hodnota solidarity vyhrazena jedincům a snad i větším celkům jako orientace pro utváření jejich, či možná i společného života a solidarita jako etická hodnota přisouzena etické reflexi jako významné měřítko? Takovým otázkám by nahrávalo následující označení solidarity pouze jako normy, a sice respektované společenské normy. To by vedlo k závěru, že ve společnosti je solidarita jen normou, kdežto v individuálním a odborném chápání „hodnotou“. Problém je ovšem taky v tom, že neznáme vymezení pojmu hodnota, a to zejména v kontextu pluralitní společnosti.

Je však potřeba ocenit, že se u pojmu hodnota objevuje přiblížení „morální a etická“, protože ještě složitější porozumění by představilo pouhé užití slova hodnota, jak se často děje v jiných případech. Tím zase ale více překvapí určitá nekonzistence použití: na jedné straně vystupuje solidarita jako „morální a etická hodnota“ sama o sobě, když její uplatňování k něčemu vede (a pravděpodobně i naopak její neuplatňování), na straně druhé je však její významnost či postavení vázáno jen na hledisko těch, kteří odevzdávají část svých zasloužených příjmů ve prospěch druhých.

Mezinárodní etický kodex sociálních pracovníků trefně rozlišuje výrazy etické a morální/mravní: potřebu být schopen etických reflexí a vědomí i mravní způsobilost smýšlení, rozhodování a jednání v konkrétních situacích. Asi by bylo vhodné nezapomínat na skutečnost, že se už solidarita jako jeden z etických a zejména sociálněetických principů stala lidským právem, například když tak Charta základních práv EU nadepisuje jednu hlavu svého dokumentu (Milfait, 2008a, s. 169-170). Stejně tak lze poukázat na skutečnost, že se svoboda, rovnost a solidarita snesou jako stěžejní perspektivy lidskoprávní ideje (tamtéž) a že se lidskoprávní profese sociální práce pojímá i jako instituce, jež vykonává solidaritu s lidmi, zejména s těmi v sociální nouzi. Solidaritou a sociální spravedlností se sociální práce zavazuje k principům, které mají zajišťovat inkluzi osoby do společnosti a její ochranu. (DBSH, 1997, 2008).

4.3 Jaká sociální spravedlnost?

Další otázkou je, zda je možno mluvit o sociální spravedlnosti pouze jako o zájmu jen některých, když se nakonec na jiném místě stejné publikace píše o sociálně spravedlivé společnosti jako o eticky přijatelné společnosti a když se pro vnímání sociální spravedlnosti požaduje báze sociálního zákonodárství. Z hlediska sociální etiky a lidskoprávní profese sociální práce představuje sociální spravedlnost cílový princip, který se ale týká všech a jejich společného lidsky důstojného soužití. Pro vzájemné porozumění a pořádek by proto mohlo posloužit vnímání sociální spravedlnosti rovněž ukotvené v lidských právech.

Tím se zamyslíme i nad konstatováním, že zákonodárství a právní normy automaticky zajistí legitimitu sociální spravedlnosti. To přece nemusí splnit každý soubor právních norem, nýbrž spravedlivé právo, resp. zde sociálně spravedlivé právo, jež samo potřebuje kritéria legitimacy, u nichž nelze pominout základní lidská práva a tak i princip sociální spravedlnosti. Zákony hrají důležitou roli, přesto se vychází z předpokladu, že platné zákony (tzv. pozitivní právo) hned neznamenají automaticky spravedlivé právo, které musí splňovat určitá kritéria. Zákonná spravedlnost může proto požadovat stejné (rovné) zacházení před zákonem a v hospodářském a sociálním řádu stejná (rovná) nároková práva při stejné potřebnosti či životní situaci.

4.4 Etický a lidskoprávní princip a dobrý postojový vzorec solidarity

Prohloubení myšlenky lidských práv prostřednictvím související zodpovědnosti ukazuje, jak specificky morálně závazný obsah lidských práv odkazuje na vzájemný vztah práv a povinností, včetně základních postojů, které jsou důležité i pro sociální práci. Ze vzájemného vztahu práv a povinností vyplývá i sociálněetický a lidskoprávní princip solidarity. Z toho důvodu můj nárok na lidsky důstojný život zakládá povinnost uznat nároky druhých na lidsky důstojný život a závazek přebírat i tvůrčí zodpovědnost za utváření humánních životních podmínek druhých. A v těchto konstruktivně solidárních složkách každého lidskoprávního nároku se spatřuje eticko-lidskoprávní odůvodnění profesionální sociální práce, kterou je třeba společensky organizovat (Lob-Hüdepohl, s. 138-145, 124).

Solidarita představuje jako konkretizace důstojnosti osoby a uskutečňování tohoto mravního nároku jeden z hlavních principů sociální etiky, přičemž se pohybuje na rozhraní individuální etiky a etiky struktur. Pojem solidarity se také stal právním

pojmem, jak to dokumentuje např. uvedená Charta základních práv EU. Solidarita vyznačuje étos sociální práce. Solidarita s trpícími se proto může považovat za základní motiv jednání a základní etický postoj v sociální práci, aktéři v ní mohou spolu stát v odporu proti lidsky nedůstojným životním podmínkám, tedy veškerým společenským i politickým strukturám a dalším jevům, které odporují respektování, ochraně a zajišťování lidské důstojnosti. Svou roli v tomto vymezení hrají procesy vzájemné podpory mezi jedincem a společenstvím a znalost následků lidsky nedůstojných životních podmínek. Utrpení druhých se může stát kritériem a vážným případem solidární lásky, což lze rozvinout tak, že se solidarita vzhledem k lidské nouzi a sociální chudobě přednostně přiznává sociálně slabým, vykořisťovaným, zbaveným svých práv, chudým a vyloučeným.

Solidarita se vztáhne k lidskému bytí člověka, jež je společné všem. Vychází se z toho, každý člověk v nouzi má přece jako osoba nárok na pomoc a blízkost bližních. Jeho situace se tak neřeší vyloučením a stigmatizací, ale společenskou osvětou a bezpodmínečným přijetím. Jako bližní a součást společnosti má nárok na solidaritu celé společnosti. Univerzálním základem solidarity, tohoto zvláštního postoje univerzální zodpovědnosti za cizí utrpení, je respekt k osobní důstojnosti každého člověka a kritériem pro míru a rozsah solidární náklonnosti, sounáležitosti a lásky je nouze a utrpení druhého. Takto se pojem solidarity analyzuje podle důležitosti pro možnosti rozvoje jedince a výstavbu společnosti. Proto se hovoří o solidaritě jako sociálněetickém a (lidsko)právním principu. (Gruber, 2005, s. 93-103; Heimbach-Steins, 2004, s. 283-292; Milfait, 2008a, s. 169-170).

4.5 Etický a lidskoprávní princip a dobrý postojový vzorec sociální spravedlnosti

Mluvíme-li o sociální spravedlnosti, předpokládáme asi, že existuje i sociální nespravedlnost. Princip spravedlnosti označuje etické měřítko pro přiměřené rozdělování dober, služeb a nákladů (zatížení). Nahlíží se na něj jako na mravní postoj i sociálně spravedlivý řád, což má důsledky pro praxi sociální práce i sociální politiku. V konceptu spravedlnosti se názorně ukazuje sociálněeticky důležitá odkázanost individuálních postojů (ctností) a společenských struktur. Proto se spravedlnost chápe jako měřítko vnějších vztahů osob a sociálních struktur i jako ctnost (osvědčovaný postojový vzorec dobrého života). Princip spravedlnosti se zaměřuje na rovné zacházení se členy společnosti, kteří jsou si rovni na základě své lidské důstojnosti. Za sociálně spravedlivé se v důsledku toho považuje to, co zakládá stejná práva a povinnosti, zajišťuje přiměřené vyrovnání vzájemných služeb, pro všechny minimální výbavu základními dobry a odstraňuje strukturální příčiny nerovně přidělovaných možností účastnit se společenského rozvoje.

4.5.1 V étosu sociálních pracovníků

Nejprve si připomeneme, že se sociální pracovníci v mezinárodním etickém kodexu zavazují, že budou podporovat sociální spravedlnost s ohledem na společnost i na lidi, s nimiž pracují. Konkretizují tento svůj závazek tím, že budou odmítat jakoukoli negativní diskriminaci, a proto se stavět proti jakékoli diskriminaci páchané na různém základě; dále budou vnímat, uznávat a respektovat různost; spravedlivě rozdělovat zdroje, tzn. podle potřeb; odmítat nespravedlivou politiku a praktiky, což zahrnuje

závazek upozorňovat zaměstnavatele, nositele rozhodnutí, politiky a veřejnost na situace, kde jsou zdroje nepřiměřené nebo jsou rozdělování zdrojů, opatření a praktiky utlačovatelské, nespravedlivé či škodlivé; konečně že budou pracovat solidárně, čímž rozumí povinnost odmítat sociální podmínky, které napomáhají sociálnímu vyloučení, stigmatizaci či utlačování, a pracovat naopak na inkluzivní společnosti.

Již z těchto řádků je zřejmá role sociálního pracovníka jako důležitého aktéra sociální politiky. Princip sociální spravedlnosti zmiňuje nakonec i Etický kodex sociálních pracovníků České republiky.

V podobném duchu náročného společenského angažmá vyznívá také Doporučení Rady Evropy o sociálních pracovnících, které ve své preambuli uznává, že: je sociální soudržnost jednou z hlavních potřeb širší Evropy a zásadním doplňkem podpory lidských práv a důstojnosti; globalizace, politická a sociální transformace a šíře a rychlost změn vytvářejí sociální napětí; sociální práce byla a nadále je významným příspěvkem k odpovědi na ekonomické a sociální změny a k podpoře bezbranných lidí a společenství v období změn; podporuje sociální blaho jednotlivců, skupin a komunit, zjednodušuje sociální soudržnost v období změn a podporuje a ochraňuje zranitelné členy společnosti tím, že spolupracuje s uživateli služby, s komunitami a jinými profesemi; sociální práce odpovídá na tyto potřeby, je profesí s těsnými vazbami na další sociální profese a odvozuje své znalosti z humanitních a sociálních věd.

V návaznosti na mezinárodní etický kodex představují některé etické kodexy (např. DBSH) svou profesi tak, že se vykonává v různých prostředích a zaměřuje se na celek obyvatelstva. Pracuje v sociální, hospodářské a politické oblasti. Společensky zadané pověření sociální práce spatřují v odhalování sociálních problémů, ve zveřejňování jejich příčin a podmínek a v provádění jejich řešení. Hranice sociální práce jsou určeny strukturálními, právními a materiálními danostmi. Profesní sociální práce se zakládá na univerzálních principech, které se vyjadřují v katalogu lidských práv. Prostřednictvím solidarity a strukturální spravedlnosti se zavazuje k principům, které zajišťují začlenění osoby do společnosti a její ochranu ve společnosti. Členové mají pověření odhalovat, zveřejňovat a potírat strukturálně podmíněné příčiny sociální nouze, zastávat se veřejně uskutečňování práv sociálně znevýhodněných, rozbíhat, spoluutvářet politické procesy i mobilizovat potřebné síly a aktivně se podílet na sociálním plánování. Sociální nouzi mají zkoumat na individuální i kolektivní úrovni a mají přitom spolupracovat na lokální, národní i mezinárodní úrovni. Princip sociální spravedlnosti tím poskytuje sociálnímu pracovníkovi směr a cíl. Sociální spravedlnost je založena na základních potřebách, které se staly lidskými právy. Proto lze říci, že sociální spravedlnost je založena na lidských právech.

4.5.2 Systematičtěji v etice

Pojem sociální spravedlnost navazuje na dějinné pojetí spravedlnosti a spočívá ve třech základních rozměrech:

všeobecná či zákonná spravedlnost (*iustitia legalis*), výměnná/směnná, smluvní spravedlnost či spravedlnost výkonu (*iustitia commutativa*), spravedlnost rozdělování, účasti, podílu, distributivní, vyrovnávající/kompenzující (*iustitia distributiva*).

Všeobecná spravedlnost reguluje vztah jednotlivého člověka ke společenství (celku) a týká se výkonů, které má jedinec přinášet dobru celku (spravedlnost společného dobra). Můžeme uvést např. rovné (stejně) dodržování zákonů, placení daní i převzetí zodpovědnosti za utváření společenského života. Závazný nárok spoluutvářet různé oblasti společenského života se orientuje podle různých schopností a dané pozice jedince ve společnosti. Stejně krizové životní situace lidí zakládají stejné nároky na státní podporu v té míře, v jaké mají stejné schopnosti výkonu (výkonnosti, způsobilosti) za následek stejné povinnosti solidarity.

Výměnná, smluvní spravedlnost či spravedlnost výkonu má jako základní motiv výpověď, že je třeba zacházet ve společenském životě skutečně rovně (stejně) s tím, co je stejné. Upravuje vztahy mezi osobami a společenskými skupinami, které jsou tvořeny výměnou dober či služeb (výkonů). Důležité jsou požadavky typu vykonávat to, k čemu jsem zavázán, dodržovat smlouvy a nezasahovat do práv druhých např. znevýhodněním, oklamáním, podvedením, krádeží, použitím násilí či nátlakem. Proto se o ní také hovoří jako o základu vzájemné úcty a férovosti, na který se nahlíží nejen jako na projev individuálního vnitřního postoje (ctnosti), ale jako na funkční podmínky a požadavky moderní společnosti.

Spravedlnost distributivní vyžaduje, aby se každému člověku dostalo to, co mu náleží a je nutné na základě jeho důstojnosti, nebo aby se mu vůbec umožnilo, aby se stal (opět) způsobilým k práci či osobní úkonům. Tato druhá forma partikulární spravedlnosti upravuje vztah mezi společenským celkem a jednotlivými osobami či skupinami. Jedná se o rozdělování dober, služeb (výkonů) i nákladů (zatížení, povinností) ze strany státu vůči osobám. Jinými slovy se z druhé strany jedná o požadované nároky na státní pomoc. Jde tedy o otázku, čím je společenství povinováno jedinci. Jedinci tak náleží nezbytná osobní základní práva, která musí společenství chránit a respektovat. Jedinec má rovněž právo na podporu od společenství ve formě pozitivní pomoci i na nápravu (náhradu) za určitá poškození. Tato forma spravedlnosti zavazuje zejména státní orgány, které mají ve jménu společenství stanovovat jedincům a skupinám právní dobra a povinnosti. Takové služby podpory a pomoci pro každého potřebného mají za cíl jej opět přivést do stavu, jenž náleží jeho důstojnosti. V těchto řádcích čteme souvislost s lidskou důstojností a lidskými právy, osvobození člověka nejen od něčeho (špatného stavu nezdařilého života), ale i k něčemu (naplňovat své závazky, povinnosti, tzn. práva druhých i celku).

Představená spravedlnost s jejími třemi formami či dimenzemi znamená základní kostru či podpůrnou tkáň sociálního soužití. Zajišťuje každému členovi společnosti určitou oblast, v níž se může svobodně a nedotčeně rozvíjet. Je zaměřena na rozvoj osoby ve společenství a představuje nejvyšší meziosobní etické měřítko, podle něhož je třeba rozhodovat konflikty mezi dobry. Ovšem nesmíme zapomínat na to, že nerovnosti mohou mít svůj původ i v nespravedlivých společenských strukturách. To nás přivádí k tématu spravedlnosti jako sociálně spravedlivému řádu a k dalšímu osvětlení sociální spravedlnosti. Zde vstupuje do středu zájmu otázka spravedlnosti společenského řádu. Proto se začalo uvažovat o sociální či strukturální spravedlnosti (*iustitia socialis*).

Společenský řád má všem lidem poskytovat pokud možno stejné společenské životní možnosti a nemá předem poškozovat žádné skupiny. Tím se myslí ve společnosti, v níž převládá důraz na výkon a soutěž, i na ty lidi, kteří jsou slabí, nemocní, postižení, staří, chudí, kteří nedisponují produkčními prostředky a vzděláním. Společenské struktury jsou přece produkty lidí, kteří jsou za ně zodpovědní, jsou měnitelné, je možné je utvářet a posuzovat podle kritérií spravedlnosti. Souvisí s tím i závažné otázky typu, jak se může zabraňovat strukturálním nespravedlnostem, jak se může zajistit sociální spravedlnost. Neznamená to ale, že se zapomíná na různé životní situace či že se jedná o rovnostářství bez uznání např. spravedlnosti výkonu.

Spravedlnost rozdělování znamená spravedlnost potřeby a možností (šancí), přičemž se první jmenovaná zaměřuje na kvantitativně i kvalitativně stejné uspokojování základních životních potřeb (základních existenčních funkcí) a ta druhá na stejné (rovné) možnosti přístupu, pomocí nichž se může získat zmocnění a účast (podíl) na sociokulturních kompetencích i na socioekonomických zdrojích společnosti. Sociální spravedlnost tedy požaduje rovné zacházení, výměnnou spravedlnost, uspokojování základních životních potřeb, vybavení materiálními i nemateriálními dobry, která uschopňují k svěbytnému způsobu života a zapojují dotyčné do společenského a ekonomického života.

Někdy se sociální spravedlnost označuje jako objektivizovaná ctnost sociálních institucí (Rawls, 1975). Rawls ve své teorii spravedlnosti považuje za spravedlivé ty sociální instituce, které respektují svobodu jednotlivých osob a částečně připouštějí nerovnosti. Ovšem nerovnosti za předpokladu, že přispívají ke zlepšenému postavení těch, kteří jsou na tom nejhůř. Sociální spravedlnosti je tedy možno rozumět jednak jako spravedlnosti šancí a odstraňování extrémní nerovnosti šancí, které by předem oddělovaly celé skupiny od přístupu k důležitým životním dobrům.

Vyjdeme-li ze základních potřeb člověka, můžeme sociální spravedlnost představit jako spravedlnost ve vztahu k základním potřebám, kterou se myslí stejný nárok všech na základní vybavení určitými materiálními a nemateriálními dobry, která každý potřebuje k lidsky důstojnému životu.

Vyplývá z toho či je toho předpokladem, že společnost přiznává všem svým členům nejen základní občanská a politická práva, nýbrž i fundamentální sociální, hospodářská a kulturní práva. Určitá životní rizika nenesou na svých bedrech jen jedinci, ale i solidární společenství (Lob-Hüdepohl, s. 129-131; Gruber, 2005, s. 89-93; Heimbach-Steins, 2004, s. 315-326; Milfait, 2008b, s. 70-75).

Závěr

Sociální práce byla na základě jejího vlastního sebesdělení v etických kodexech a aktuálním programovém prohlášení představena, odůvodněna a vyložena jako lidskoprávní profese. Taková lidskoprávní báze propojená s principy sociální spravedlnosti a solidarity má důsledky ve všech mandátech profese, pro veškeré působení na různých úrovních, v různém prostředí, pro motivaci praxe, interpretaci cílů a vize, stanoviska k sociálněpolitickým otázkám, utváření etického vědomí, naplňování mravní způsobilosti, je kritériem hodnocení kvality služeb, nástrojem

rozlišování, posuzování a zvažování, je důvodem náročného a statečného angažmá zastávat se uskutečňování práv sociálně poškozených, zvláště zranitelných, podněcovat, spoluutvářet politické procesy a mobilizovat pro ně potřebné síly, podílet se na potírání různých forem sociální nespravedlnosti, usilovat o univerzální implementaci lidských práv. Lidská práva vyvozuje profese z principu lidské důstojnosti a dokládá nutnost respektování, ochrany a zajišťování všech nedílných kategorií lidských práv (občanských, politických, hospodářských, sociálních a kulturních). Je otevřena mezioborové spolupráci a interdisciplinárnímu řešení a působení. Svým zaměřením přesahuje jen často chápanou práci s klientem či cílovou skupinou a přispívá ke snahám o humánnější společnost a svět.

Byla prokázána blízkost zájmů i respektování specifičnosti sociální práce a sociální politiky.

Ukázalo se opět, že nestačí používat pojmy z oblasti etiky (např. etika, morálka, etické, morální, hodnoty, principy, normy), aniž by se rozlišovalo a vymezilo, co se jimi míní. Totéž bylo doloženo u principů sociální spravedlnosti a solidarity jako u stěžejních sociálněetických i (lidsko)právních principů, na nichž staví sociální práce i sociální politika. Proto i v této oblasti bude vhodné se mezioborově obohacovat.

Nedílná lidská práva mohou sehrávat v pluralitní společnosti roli morality, a to jako idea a bezpodmínečně závazná orientace pro sociální politikou hledané „společné hodnoty“, „morální profil společnosti“, naplňování sociálně spravedlivé společnosti, zajišťování lidsky důstojného života, etické a mravní kvality jedinců, procesů, struktur a systémů, výklad vize. Dále mohou sloužit jako kritický nástroj základního testu humanity různých místních, kulturních, sociálněpolitických tradic, morálek, pozitivního práva a politických ambicí. Vyjít lze z jejich věcného původu, z jejich základu v principu lidské důstojnosti, z nedílných kategorií, z tzv. triády povinností lidských práv, ze spojitosti lidských práv se základními lidskými potřebami a oprávněnými morálními nároky na rozhraní etiky a práva. Takový přístup můžeme vyčíst z etosu lidskoprávní profese sociální práce, a proto ji označit a doporučit jako významnou a inspirativní interdisciplinární aktérku a partnerku pro sociální politiku. Jejich vzájemně se obohacující a doplňující spolupráce může vést k naplňování společně vytčených cílů.

Reference

AKADEMIKER FÖRBUNDET SSR. Ethics in Social Work. An ethical code for social work Professional. 2006. [cit. 2013-12-13]. Dostupné na WWW: <<http://www.slideshare.net/arupsaikiaghy/ethics-in-social-work>>

AVENIRSOCIAL-PROFESSIONELE SOZIALE ARBEIT SCHWEIZ. Berufskodex Sozialer Arbeit. Ein Argumentarium für die Praxis der Professionellen. 2010. [cit. 2013-12-11]. Dostupné na WWW: <http://www.avenirsocial.ch/cm_data/Do_Berufskodex_Web_D_gesch.pdf>

DEUTSCHER BERUFSVERBAND FÜR SOZIALE ARBEIT e. V. (DBSH). Ethik in der Sozialen Arbeit. 1997. [cit. 2013-12-18]. Dostupné na WWW: <<http://www.dbsh.beruf/berufsethik/berufsethische-prinzipien.html>>

DEUTSCHER BERUFSVERBAND FÜR SOZIALE ARBEIT e. V. (DBSH). Grundlagen für die Arbeit des DBSH. Berufsbild. [cit. 2013-12-19]. 2007. Dostupné na WWW: <<http://www.dbsh.de>>

Doporučení Rady Evropy (2001)¹ Výboru ministrů členským státem o sociálních pracovnících. [cit. 2013-12-23]. Dostupné na WWW: <<http://radaevropy.cz>>

Etický kodex sociálních pracovníků ČR. 2006. [cit. 2013-12-12]. Dostupné na WWW: <<http://sspcr.unas.cz>>

FISCHER, O., MILFAIT, R. Etika pro sociální práci. Praha: Jabok, 2008a, 223 s. ISBN: 978-80-904137-3-3.

FISCHER, O., JANDEJSEK, P., MILFAIT, R. et al. Etika a lidská práva v sociální práci. CSS Praha, 2008b, 107 s. Publikace byla zpracována s podporou projektu JPD 3-CZ.04.3.07/2.1.00.1/0003.

GRUBER, H. - G. Ethisch denken und handeln. Grundzüge einer Ethik der Sozialen Arbeit, Stuttgart: Lucius, 2005, 253 s. ISBN: 978-3828203105.

HEIMBACH-STEINS, M. (Hg.). Christliche Sozialethik. Ein Lehrbuch. Band 1: Grundlagen, Regensburg: Friedrich Pustet, 2004, 327 s. ISBN: 3-7917-1923-8.

CHARTA ZÁKLADNÍCH PRÁV EU. 2000. [cit. 2013-12-21]. Dostupné na WWW: <<http://helcom.cz/charta-zakladnich-prav-evropske-unie-2>>

IFSW. Human Rights and Social Work – A Manual for Schools of Social Work and the Social Work Profession. 1994. [cit. 2013-12-21]. Dostupné na WWW: <http://cdn.ifsw.org/assets/ifsw_24626-7.pdf>

IFSW. Global Standards for Social Work Education. 2004. [cit. 2013-12-23]. Dostupné na WWW: <<http://ifsw.org>>

IFSW. Human Rights Manual. 2010. [cit. 2013-12-19]. Dostupné na WWW: <<http://ifsw.org/resources/publications/human-rights/2010>>

IFSW. Update on the review process of Definition of the Social Work. 2013. [cit. 2013-12-20]. Dostupné na WWW: <<http://ifsw.org/news/update-on-the-definition-of-social-work>>

IFSW EUROPEAN REGION e.V. Standars in Social Work Practice meeting Human Rights. 2010. [cit. 2013-12-22]. Dostupné na WWW: <<http://www.ifsw.org/europe>; <<http://ifsw.org/resources/publications/human-rights>> ISBN: 978-99932-0-878-5.

IFSW EUROPEAN REGION e. V. Work Programme 2013-2014. [cit. 2013-12-19]. Dostupné na WWW: <<http://www.fo.no/getfile.php/Politikk/WorkProgramme202013-2014forIFSWEurope.pdf>>

IFSW/IASSW. Ethics in Social Work. Statement of Principles. 2004. [cit. 2013-12-21]. Dostupné na WWW: <<http://ifsw.org/policies/statement-of-ethical-principles>>

IFSW/IASSW/ICSW. The Global Agenda for Social Work and Social Development. Commitment to Action. 2012. [cit. 2013-12-11]. Dostupné na WWW: <<http://www.globalsocialagenda.org>>; <<http://www.cswe.org/File.aspx?id=60880>>

KREBS, V. et al. Sociální politika. 5., přepracované a aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. 544 s. ISBN: 978-80-7357-585-4.

LEVICKÁ, J., LEVICKÁ, K. Global Agenda a jej význam pre budúci vývoj sociálnej práce. Aktuální otázky sociální politiky – teorie a praxe. Vol. 7, no. 1 (2013). [cit. 2013-12-13]. Dostupné na WWW: <<http://aosp.upce.cz/article/view/246/179>. ISSN 1804-9109.>

LOB-HÜDEPOHL, A., LESCH, W. (Hg). Ethik Sozialer Arbeit. Ein Handbuch, Paderborn: F. Schöningh, 2007, 389 s. ISBN: 978-3-506-99007-5.

MILFAIT, R. Teologická etika: v kontextu sociální a pastorační práce. Středokluky: Z. Susa, 2012, 540 s. ISBN: 978-80-86057-1.

ÖBDS. Ethische Standards – Berufspflichten für SozialarbeiterInnen. Generalversammlungsbeschluss. 2004. [cit. 2013-12-10]. Dostupné na WWW: <<http://www.oberoesterreich-sozialarbeit.at/download/Ethik-Berufspflichten2004.pdf>.>

RAWLS, J. Teorie spravedlnosti. Praha: Victoria Publishing, 1975, 361 s. ISBN: 80-85605-89-9.

STAUB-BERNASCONI, S. Menschenrechte in ihrer Relevanz für die Theorie und Praxis Sozialer Arbeit. Oder: Was haben Menschenrechte überhaupt in der Sozialen Arbeit zu suchen? 2008. [cit. 2013-12-11]. Dostupné na WWW: <http://www.zpsa.de/pdf/artikel_vortraege/StaubBMenschenrechteWidersprueche.pdf.>

Kontaktní adresa

Dr. Ing. René Milfait, Th.D.

VOŠ sociálně pedagogická a teologická Jabok v Praze

Salmovská 8, 120 00 Praha 2, ČR

E-mail: rene.milfait@seznam.cz

Tel. číslo: +420 736 678 634

Přijato: 27. 12. 2013

Recenzováno: 07. 02. 2014, 05. 03. 2014

Schváleno: 22. 04. 2014